

sensus ac judicij sui oculos occlusos, imo, ut ipse loquitur, crutus habeat.

Secunda conditio obedientiae est ut sit prompta ad exequendum, ut nec praeceptum differat, nec tergiversetur, neque excusat, nec lente & cum torpore ad opus accedat. Imo preventio praecepti, seu executio actus, quia cognoscitur placere superiori, etiam si nondum praecepit promenti, praestantissimum obedientiae exercitium continet, estque actus heroicus illius: sicut enim qui ante tempus condidit anticipat solutionem, elicit actum perfecte justitiae, ita qui preoccupat iustum, elicit vere actum obedientiae, & quidem perfectissimum.

Tertia est, ut sit fortis in opere praecepto aggrediendo, & perseverando in illo, ne propter rei difficultatem ab obediente resiliat; exemplo Salvatoris nostri, qui factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, ut ait Apostolus: Unde Bern. serm. ad milites templi cap. 13. Tantam (inquit) habuit obedientiam, ut vitam quam ipsam perdere maluerit, factus obediens usque ad mortem.

6. Obedientiam S. Aug. & D. Th. ceteris virtutibus moralibus preferre videntur, eique palmae concedere: ille enim lib. 1. contra Advers. cap. 14. Obedientia (inquit) maxima est virtus, & ut sic dixerim omnium origo materque virtutum, in ea natura, cui sic datum est arbitrium libera voluntatis, ut eam tamen neesse sit vivere sub potestate melioris. Ita vero 2. 2. qu. 10. art. 3. hac scribit: Per se loquendo laudabilior est obedientia virtus, quia propter Deum contemnit propriam voluntatem, quam alia virtutes morales, que propter Deum aliqua alia bona contemnunt. Existimo tamen illos SS. Doctores non velle praeferre obedientiam religioni (praeferim cum S. Tho. 2. 2. qu. 81. art. 6. religionem omnibus virtutibus moralibus absolutè anteponat) sed eam esse obedientiae praestantiam arbitrari, ut solis virtutibus Theologicis, & religioni cedere videatur.

7. Sexta pars potentialis justitiae est gratitudo, ad cuius munus pertinet beneficium ab alio acceptum recognoscere, & pro eo aliquid benefactori redipendere, nempe gratiarum actionem, obsequium, cultum, vel aliud beneficium. Hoc enim ratione conscientaneum est, ut ostendit D. Tho. 2. 2. qu. 106. art. 3. hoc discrusu: Omnis effectus naturaliter ad suam causam convertitur, unde Diuersus dicit 1. cap de Divin. nomin. quod Deus omnia in se convertit tanquam omnium causarum: semper enim operet quod effectus ordinetur ad finem agentis. Manifestum est autem quod benefactor, in quantum huiusmodi, est causa beneficia; ideo naturalis ordinatio requirit, ut ille qui suscepit beneficium, per gratiarum compensationem convertatur ad benefactorem, secundum modum ut iusque, & sicut de patre dictum est supra, benefactori, in quantum huiusmodi, debetur honor & reverentia, & quod habet rationem principij.

8. Tres autem veluti gradus gratitudinis distinguit ibidem art. 2. Primus est beneficium agnoscere, & memoriam tenere. Secundus est verbis hoc ipsum declarare, benefactorem laudando, & gratias ei agendo. Tertius, factio seu rebus aliquid retribuere, pro loco, temporis, aliarumque circumstantiarum ratione, sive hoc sit honor & reverentia, sive auxilium, & sustentatio.

9. Septima est vindicatio, quae quodammodo se habet ad mala accepta, sicut gratitudo ad beneficia, quatenus utriusque est vicem rependere: sicut enim gratitudo bonum reddit pro bono, ita vindicatio malum pro malo, scilicet malum poenam pro malo culpar; idque ut rectus ordo servetur, & quod extra ordinem recti per culpam prolapsum est, ad illum per poenam revocetur. Sic Deus peccatores, qui ab ordi-

ne pulcherrimo justitiae & legum Divinarum, per culpam prolapsi sunt peccando, ad ordinem ipsius iustitiae reducit puniendo; ut nihil in mundo remaneat informe, sed omnia pulchre suis locis & gradibus adaptentur. Unde Aug. concione 1. in Psal. 58. Iniquitas omnis, parva, magnave sit, puniatur necesse est, & ab ipso homine puniente, aut a Deo vindicante.

10. Sed advertendum est cum Caetano, hoc peculiare esse in virtute vindicationis, quod persona in qua residet, non possit per seipsum consummare actionem propriam talis virtutis (intellige de summatione includente etiam actum externum, nam intrinseca bonitas in ipso virtutis subiecto complete habetur) quia materia eius est malum poena, quod nullus privata autoritate infligere potest: unde executio vindicativa justitiae solam debet fieri a iudice, cui est authoritas puniendi malefactores.

11. Octava est veritas, seu veracitas, quae nos facit dicere verum, vel (quod idem est) veritatem & notitiam intellectu conceptam facit nos ad extra fideliter significare, recte utendo verbis & signis, quae nobis data sunt ad manifestandum alteri internos conceptus & judicia, ita ut his exteriora signa conformentur; hoc enim vocatur dicere verum. In quo datur specialis honestas, requirens specialem virtutem affinem justitiae: est enim fidelis haec manifestatio, valde necessaria ad humanam societatem, atque adeo debita, debito saltet honestatis, his quibus convivimus, & cum quibus conversamur. Ad eam reditur fides, seu fidelitas in promissis: est enim veritas, seu veracitas pars, quod factum promissioni respondet.

12. Nona est amicitia, seu affabilitas, quae est virtus, quae quispam convenienter se habet ad alios homines in communis conversatione, tam in dictis, quam in factis, ita scilicet ut neminem verbis aut gestis offendat, & vicecum ipse aliorum dicta & facta fine offensione admittat. Ad quod licet non teneantur debito rigoroso, bene tamen debito honestatis, sicut tenetur verum dicere, cum fuerit loquendum.

13. Ultima est liberalitas, qua versatur circa diuitias, illas ut decet expendendo, & alijs distribuendo: haec enim non est vera species justitiae, sed pars ejus potentialis, seu virtus justitiae annexa; quia liberalis dat quod est suum, quodque non debetur alteri, nisi ex quadam honestate seu decencia, justitia vero praefat alteri quod ei legaliter debetur. Observanda vero est distinctio actus liberalitatis ab actu beneficentiae, vel charitatis, & misericordiae: nam quantum donatio fit reprimendo concupiscentiam pecuniae, ne ipsa plus aequo amerit, & propterea retinetur, est actus liberalitatis; quatenus fit ex bono affectu in eum cui donatur, est actus beneficentiae, vel charitatis; quatenus vero fit ex intentione relevandi miseriari alterius, est actus misericordiae.

CAPUT V.

De fortitudine, & quatuor virtutibus illi annexis

1. Rater virtutes, quae nobiliores & spirituales anima nostra potentias (intellectum scilicet & voluntatem) perficiunt, dantur aliae, quae coercit, vel rectificant passiones appetitus irascibilis & concupisibilis, ne bonum rationis impedian, & ab ejus electione & prosecutione voluntem avertant. Ut enim egregie suo more discutit S. Thomas 2. 2. quæst. 123. art. 1. Ad virtutem humanam pertinet, ut bonum faciat hominem, & opus est.

DE VIRTUTIBUS

CARDINALIBUS. 303

eius secundum rationem esse. Quod quidem tripliciter contingit: uno modo secundum quod ipsa ratio rectificatur, quod sit per virtutes intellectuales; alio modo secundum quod ipsa rectitudo rationis in rebus humanis instituitur, quod pertinet ad iustitiam; tertio modo secundum quod tolluntur impedimenta hujus restitutio in rebus humanis ponenda. Dupliciter autem impeditur voluntas humana ne restitutio rationis sequatur: uno modo per hoc quod trahitur ab aliquo delectabili ad aliquid alind quam restituto rationis requirat; & hoc impedimentum tollit virtus temperantia; alio modo per hoc quod repellitur ab eo quod est secundum rationem, propter aliquid difficile quod incumbit; & ad hoc impedimentum requiritur fortitudo mentis, quia ejusmodi difficultibus resistat scut & homo per fortitudinem corporalem impedimenta corporalia superat & repellit.

2. Porro quia difficultus est sustinere tristia, & ad ardua ferri (quod præstat fortitudo, frangendo passiones circa haec objecta) quam a delectabilibus absisterne eisque frui cum ea moderatione, quam temperantia indicit, ut Philosophus 3. Ethic. cap. 9. observat, idcirco priori loco statuit fortitudo, posteriori temperantia, de qua capite sequenti dicemus.

§. I.

Definitio fortitudinis.

3. Fortitudo ex Tullio hoc modo definitur: **F**ortitudo est confederata periculorum suscepio, & laborum profectio. Vel aptius ex D. Thom. **F**ortitudo est virtus existens in irascibili, coercitiva timoris, & audacia moderativa, instantibus periculis.

Dicitur primo virtus, quia ut idem S. Doct. 2. 2. qu. 123. art. 2. ostendit, fortitudo specialis virtus est, importans specialem honestatem. Ubi enim est peculiaris difficultas in retinendo rationis præscriptio, ibi nobis opus est peculiaris virtute: at in periculis mortis adest specialissima difficultas, ut quis decenter & juxta rationis præscriptum, tam interior, quam exterior, se gerat; nam vel excitatur ingens timor ad mali fugam, quem difficillimum est ita coercere, ut non perturbet, & ad aliquid indecorum compellat; vel excitatur motus audaciae ad mali repulsum, qui etiam moderandus est, ne temere in periculum præcipitet, vel utraque affectio alternantibus animi motibus, & veluti inter se configitibus exortitur, & tunc utramque simul juxta rationis regulam temperare oportet: opus igitur erit peculiaris virtute, quae has difficultates supererit, prædictosque motus secundum rationem moderetur.

Dicitur secundum existens in irascibili, ut non solum à concupisibili excludatur fortitudo, sed etiam à voluntate, in qua nullam ponimus virtutem, quae sit primarij ad moderandas anima passiones. Enim vero virtus ibi duntaxat ponenda est, ubi ejus bonum consummatur: bonum autem prædicta moderationis non consummatur in voluntate, sed in appetitu sensitivo, cuius sunt actus ipsa passiones. De quo in Tract. de virtutibus in communi.

Tertiò dicitur coercitiva timoris, & audacia moderativa: quia sicut pericula non aliter separant voluntatem à bono rationis, nisi vel incurriendo nimium timorem, quod plus aequo formidantur, vel nimiam audaciam, quam immoderatè & imprudenter invaduntur; sic fortitudo non aliter firmat animum in illis, quam reducendo utramque passionem ad debitam mensuram; magis ramen spectat ad fortitudinem diminuere timorem, quam audaciam, quia magis est ad stimulandum & roborandum, quam ad detinendum & coercendum: sicut temperantia è converso magis est ad detinendum & refranendum, quam ad firmans-

Pars I.

dum & stimulandum; ideoque ista ponitur in concupisibili, quæ maximè indiget fratre, propter vim & alientiam boni concupisibilis; illa vero in irascibili, cui propter difficultatem objecti ardui, potissimum calcatibus opus est.

4. Ex his facile intelliges, quodnam sit objecum materiale & formale virtutis fortitudinis: objecum enim materiale illius duplex est, unum remotum, & aliud proximum; illud periculis & malis, præsertim gravissimis, cujusmodi sunt mortis pericula contingunt: istud vero consistit in affectibus timoris & audacie, quæ circa illa pericula versantur. Objectum vero formale fortitudinis est species, illa honestas, quæ in hujusmodi passionum moderatione reluet.

§. II.

Actus virtutis fortitudinis.

5. Assignatur fortitudini duplex actus, scilicet aggredi, & sustinere: ratio enim dicitur aliquando pugnandum esse pro boni defensione, ut impugnatores arceantur, & exterminentur; & tunc opus est aggressione forti & prudenti, quæ sit per audaciam moderatam: aliquando vero, & frequentius dicat esse patienter sustinendum, ut manifestetur affectus voluntaris erga bonum virtutis, qui tantus est, tantique tale bonum estimat, ut quantumvis impugnatus, ab illo non recedat.

6. Si autem queras quis ex illis duobus actibus difficultior & principalior sit? Respondeo perpeccionem agressionis esse potiorem. Ita expresse docet Arist. 3. Ethic. cap. 9. relatus à D. Th. 2. 2. qu. 123. art. 6. his verbis: Philosophus dicit in 3. Ethic. Fortitudo est magis circa timores, quam circa audacias moderandas: difficultus enim est timorem reprimere, quam audaciam moderari, eo quod ipsum periculum, quod est objectum audaciae & timoris, de se confert aliquid ad repressionem audaciae, sed operatur ad fortitudinem, secundum quod moderatur audacias: sed sustinere sequitur repressionem timoris, & ideo principaliter actus fortitudinis est sustinere, id est immobiliter stire in periculis, quam aggredi.

Huic sententia consonat illud Prov. 16. Qui dominatur animo suo, melior est expugnare urbem. Ubi per dominationem animorum, non incongrue intelligi potest ille qui per patientiam fortitudinis administrat, cohiber impatiens animi motus, ne erumpant; ita ut his verbis nihil aliud significetur, quam inter munera fortitudinis, patientiam præstare agressioni. Sic sane cum locum intellexit D. Gregor. hom. 35. in Evang. ubi haec scribit: Minor est victoria urbes expugnare, quia extra sunt quae vincuntur; manus autem est quod per patientiam vincitur; quia ipse a se animus superatur, & semetipsum submetit ipsum subiicit, quando cum patientia in humiliitate tolerantia sternit.

7. Ex his intelliges actum principalissimum fortitudinis esse martyrium: quippe cum illud non in aggrediendo, sed in sustinendo consistat: Unde D. Thom. 2. 2. qu. 124. art. 2. ad 3. sic ait: Principalior actus fortitudinis est sustinere, ad quem pertinet martyrium, non autem ad secundarium actum eius, qui est aggredi.

S. III.

Virtutes fortitudini annexa.

8. Virtutes fortitudini annexae quatuor recententur a D.Tho. qu. 128. art. unico: videlicet magnanimitas, magnificentia, patientia, & perseverantia. Quam divisionem sumpsit ex Tull. lib. 2. de invent. cap. 2. Ad has verò quatuor reducit plures alias à Macrobiō & Andronico enumeratas. Nam Macrob. lib. 1. in somniū Scipionis ponit sepm̄ partes fortitudinis, scilicet magnanimitatem, fiduciam, securitatem, magnificantiam, constantiam, tolerantiam, firmitatem. Andronicus etiam ponit septem virtutes annexas fortitudini, quae sunt Eupyschia, Lema (non autem, ut corrupte legitur in multis exemplaribus, Lenia) vox autem Graeca Lima, latinè significat animi confidentiam & promptam audaciam; magnanimitas, virilitas, perseverantia, magnificantia, andragathia.

9. Notat verò D. Tho. hujusmodi virtutes spectari posse, vel prout versantur circa materiam fortitudinis, id est circa pericula gravissima, qualia sunt pericula mortis; vel prout versantur circa materiam minus difficultem quam sit materia fortitudinis, in eaque fortitudinem imitantur. Si primo modo considerentur, vult eas esse partes integrales fortitudinis, id est virtutes necessarias ad officium integrum fortitudinis, duasque priores se tenere ex parte sustinentia. Ex parte enim aggressionis primò requiriunt, quod fortis magnum habeat animum ad magna & ardua secundū aggreendi & haec est magnanimitas: secundò, quod non desciat in executione illorum, & ita est magnificantia, quae est virtus magnorum operum factiva. Ex parte vero sustinentiae requirunt primò, ut animus difficultate presentium malorum non frangatur per tristitiam, decidatque à sua magnitudine, & haec est patientia: deinde ut ex diuturna difficultate passione, non fatigetur, nec ab illorum sustentia desficiat, & ita est perseverantia.

10. Si autem virtutes illae spectent prout versantur circa pericula minora, quam sunt mortis pericula, & alia minus gravia & molesta, ac denique circa materias in quibus minus est difficultatis, sunt partes potentiales fortitudinis, quia ipsa imitantur, licet ejus rationem non assequantur. Hec D. Tho. qui earumdem virtutum naturam ita luculenter exponit q. 129. & seqq. ut in illis diuīs immortari nō sit opus.

CAPUT VI.

De temperantia, & partibus ejus subjectivis.

Hec est postrema inter Cardinales virtutes, de qua Philosophus 3. Ethic. cap. 10. & D. Tho. 2.2. à qu. 14. usque ad 172. De hac etiam eleganter disserit S. Prosper lib. 3. de vita contempl. cap. 19. ubi sic ait: Temperantia temperantem facit, abstinentem, parvum sobrium, moderatum, pudicum, tacitum, seruum, verecundum. Hec virtus si in animo habitat, libidines frater, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosā castigat, omnia in tua nos confusa ordinata corroborat, cogitationes pravas removet, inserit sanctas, ignem libidinosā voluptatis extinguit, animi temorem desiderio future remuneracionis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & totam semper ab omni virtutum tempore defendit.

De hac ergo mirabili ac petutili virtute breviter

hic agemus: & primò quidem objectum ejus materiale & formale exponemus; deinde de partibus ejus subjectivis & potentialibus differemus.

S. I.

Objectum materiale & formale temperantie.

1. Temperantia sumitur duplicitate: primò latè, prout in qualibet materia constituit actus humanos in debita mensura; quo pacto non est habitus specialis, sed generalis conditio omnium virtutum: secundò strictè, prout determinatē habet refrinare appetitum sensitivum in concupiscentiis & delectationibus corporalibus, que maximam vim habent deducendi a bono rationis; & sic est virtus specialis. Ubi enim specialis honestas reperiatur, specialis virtus requiritur; aut sicut specialis honestas est, quod suam cuicunque reddatur, quodque nemo injuste lēdatur, sic & in eo quod homo rectè ac moderare se gerat circa delectationes corporeas, non obsequendo sensu, sed rationi: Ergo sicut justitia est aliqua virtus specialis, ita & temperantia, ut docet D. Tho. 2.2. qu. 141. art. 2.

Materiale objectum talis virtutis sunt quidem delectationes corporeæ, non tamen omnes, sed illæ duntaxat quæ ex cibo & potu, & rebus venereis percipiuntur, ut ait idem S. Doct. eadem quart. 4. ubi sic disceperit: Temperantia est circa concupiscentias & delectationes, sicut fortitudo est circa timores & andacias: fortitudo autem est circa timores & andacias respectu maximorum malorum, quibus ipsa natura extinguitur, quae sunt pericula mortis: unde similiter oportet quod temperantia sit circa concupiscentias maximarum delectationum: & quia delectatio consequitur operationem connaturalem, tanto aliqua delectationes sunt vehementiores, quanto consequuntur operationes magis naturales. Maximè autem naturales animalibus sunt operationes, quibus conservatur natura individuali per cibum & potum, & natura speciei per conjunctionem maris & feminæ: & ideo circa delectationes ciborum & potum, & circa delectationes venereorum, est propriè temperantia.

2. Ex hoc infert in calce ejusdem articuli, quod quia delectationes quæ ex cibo & potu, & rebus venereis percipiuntur, consequuntur sensum tactus, delectationes tactus sunt propriè objectum materiale temperantie. Quam doctrinam defumpit ex Aristotele 3. Ethic. cap. 10. ubi haec scribit: Circa hujusmodi igitur voluptates temperantia & intemperantia versatur, quæ ceteris quoque animalibus communes sunt, servilesque ob id & ferina habentur. Hec autem sunt tactus & gustus: sed gustatus parum, vel nihil uti videntur; quippe cum gustatus judicium saporis sit, id quod faciunt qui vel vina explorant, vel obsonia conidunt. At non admodum his oblectantur, vel non quatenus intemperantes, sed fruitione ipsa quæ tota per talum efficitur in cibis, in potibus, & quæ venerea nunquam patitur. Vnde gula deditus quidam Philoxenus Eryxius, guttur sibi longius gruis collo dari optabat, ut potè qui tactu oblectaretur, circa quem intemperantia versatur. Quibus verbis aperte Philosophus docet temperantiam propriè circa tactibilia versari, non quod non veretur circa gustabilia, sed quia delectationes gustus ex sensu tactus consequuntur, ut confirmat vox illa Philoxeni, grue quam homine dignior, collum gruis, ut diutius ipsi saperent cibi, exposcens.

3. Advertendum tamen est, quod licet virtus temperantie primariò & per se circa tactibilia versetur, secundariò tamen in moderata oblectatione aliorum sensum versari potest, nimurum quatenus illorum objecta ad voluptatem tactus vel gustus mediante imaginatione incitant: ejusdem enim virtutis est moderationis.

DE VIRTUTIBVS CARDINALIBVS. 305

etari finem, & ea quæ sunt ad finem. Unde per accidens aliqui possunt dici intemperantes ex delectationibus circa odores, & alia tactilibus & gustabilibus sensibilia, nimurum quia interdum odores v.g. connexionem habent cum obj. cito lapido vel taetili, excitando species quibus hujusmodi objectum apprehendatur, & appetitum delectatione perfundat. Quo pacto notat Philosophus bruta interdum affici delectatione ex visu vel auditu alicuius objecti: sic enim leo, auditu bovis mugitu, delectatur; non quod ille sonus ei gratus sit, sed quod praedam & pabulum adventare animadverrat: unde vice versa, etiam praedam videat, audiatur, aut olfaciat, tamē si potiri nequeat, irruget, atque trifatur. Similiter canis, licet odore leporis delectari videatur, non tam propter ipsum odorem, sed propter cibum quem sperat, cuius sensum accipit per odorem.

4. Ex dictis liquet, objectum formale temperantie esse bonitatem seu honestatem specialem, quæ reperiatur in eo quod homo delectationibus ciborum & venereorum moderatè utatur, & secundum prescriptum rationis. Si autem quæras quid illud prescriptum ferat: Respondet D. Aug. lib. de moribus Eccl. cap. 21. Habet vir temperans in rebus mortalibus & fluentibus vita regulam, ut eorum nihil diligit, nihil per se appetendum putet; sed ad vita bujus atque officiorum necessitatem, quantum satius est, nuppet, utenies modestia, non amante affectu. Hac ratione aliqui à Clemente Alexand. 2. pedag. cap. 1. reprehenduntur, quod sint ut edant & saturantur. Alij autem laudantur, quod edant ut sint. Et lib. 2. cap. 7. idem Clemens mensuram talium delectationum assertur esse corpus, æquè ac pès est calcei mensura: id est, mensura illarum est necessitas corporis, sicut calcei mensura est necessitas pedis. Unde Seneca epist. 88. Temperantia voluptibus imperat, alias odio, atque abigit, alias dispensat. Ad sanum modum dirigit, nec unquam ad illas proper ipas venit: sicut optimum esse modum cupiditorum, non quantum velis, sed quantum debeas sumere. Et D. Thomas 2.2. qu. 141. art. 6. in corp. Omnia delectabilia (inquit) qua in usum hominis veniunt, ordinantur ad aliquam bujus vita necessitatem, sicut ad finem: & ideo temperantia accipit necessitatem bujus vita, sicut regulam delectabilium quibus utitur, ut scilicet tantum eis utatur, quantum necessitas bujus vita requirit. Regula ergo temperantie in rebus venereis hæc est, ut extra legitiuum matrimonium planè ab illis abstineatur; & in matrimonio eatenus quisque illis utatur, quatenus recta ratio dictat esse convenientis ad prolis susceptionem. At in cibo & potu sumendo, regula temperantie est, ut sumatur quantum est opus ad bonam corporis valetudinem, & idoneam mentis ad suas functiones dispositionem: hic enim est finis propter quem cibus & potus est institutus. Quare nec plus, nec alio modo, neque etiam minus sumendum est, nisi major ratio gravitatis mali vitandi, aut majoris boni obtinendi, dicitur aliter esse faciendum. Quomodo poterit aliquis medicina causâ, ex praescripto Medicorum, varia edulcia ad vomitum excitandum copiosè sumere, aut vinum generolum, ad venenum aliquod frigidum expellendum, largiter bibere. Contra etiam potest ad satisfaciendum pro peccatis, vel ad carnem magis dominandam, & subjiciendam rationi, vel ad melius vacandum contemplationi, aliosque fines bonos, abstineare à cibo & potu, alioqui moderato, ut fit per abstinentiam, quæ est usus minoris cibi in quantitate aut qualitate, quam ratio temperantie per se postulat, & per jejunium, quod continet rationem vicius duriorem, & abstinentiam longiore, in eo consistentem, quod à quibusdam ciborum generibus abstineatur, & semel scilicet juvenibus, quia in eis major est pronitas ad

tantum ac seriū refectio sumatur, ut Ecclesiæ consuetudine receptum est.

Ex his intelliges temperantiam sic posse rectè definiri, vel describi: Temperantia est virtus, quæ moderat appetitum circa delectabilia secundum ratiō & gustum, prout etiam rationem decet, ob specialem honestatem, quia est in tali moderatione. Quæ definitio, set descriptio sufficienter manet explicata ex dictis.

S. II.

Partes subjectivæ temperantie.

5. Quatuor partes subjectivas, seu species temperantie assignat D. Thom. 2.2. qu. 143. scilicet abstinentiam, sobrietatem, castitatem, & pudicitiam. Oportet enim (inquit) diversificari species virtutum, secundum diversitatem materia, vel objecti. Est autem temperantia circa delectationes talium, quæ dividuntur in duo genera: nam quadam ordinantur ad nutrimentum; & in his quantum ad cibum est abstinentia, quantum autem ad potum propriæ sobrietas. Quadam vero ordinantur ad vim generativam: & in his quantum ad delectationem principalem ipsius coitus est castitas, quantum autem ad delectationes circumstantes, puta quæ sunt in osculis, tactibus, & amplexibus, attenduntur pudicitia.

Abstinentia ergo est virtus cupiditates & delectationes esculentorum inordinatas refranans, & in ipso usu debitam moderationem constitutens. Unde proprius actus hujus virtutis est subtractio ciborum, secundum rationem regularem, & in eo consistens, quod homo à cibis abstineat prout oportet, pro congraentia hominum cum quibus vivit, & personæ lux, & pro valetudinis sua necessitate. Quod ut melius percipiatur, advertendum est quod hæc subtractio dupliciter fieri potest: Primiò subtractio ea tantum quæ temperantia non permitat, & in quibus foret excessus virtutis per immoderantiam cibi, & hæc dicitur propriè actus temperantie: secundò privando se voluntariè ea quantitate vel qualitate ciborum, quam temperantia permittit, quæque si supereretur nullus foret excessus; & hæc magis propriè vocatur abstinentia.

6. Sobrietas propriè loquendo est species aliquæ temperantie, que versatur circa potum, non quemcumque, sed inebriare valentem, & cerebrum perturbare, uti est vinum, in quo oportet maximè observare debitam mensuram, eò quod quilibet excessus viñi, etiam modicus, valde nocivus & vituperabilis est, & plusquam excessus cibi etiam major. Dixi sobrietatem versari circa potum inebriare valentem t̄ quia hunc solùm moderatur sobrietas, eò quod speciali modo, nimurum perturbando mentem, bonum rationis impedit. Potus vero non inebrians, ut aqua, non est materia istius virtutis, neque ejus excessus dici potest ebrietas, quæ est vitium oppositum sobrietati, sed magis contrariatur abstinentiæ, & ad gulam reducendum est.

7. Ex his patet sobrietatem esse virtutem specialem, distinctam scilicet ab abstinentia, & ab alijs temperantie speciebus, propter speciale impedimentum usus rationis quod afferit potus inebrians, ad quod removendum hæc virtus ordinatur. Adde etiam propter specialem difficultatem, quæ est in viendo excessu circa vinum; multi enim qui à cibo immoderato abstinent, peccant tamen circa excessum vini, & ab illo solent homines difficilius abstinerere.

8. Docet vero D. Thomas 2.2. qu. 149. art. 4. sobrietatem esse quidem omnibus necessariam, sed multò magis quinque generibus personarum. Primiò scilicet juvenibus, quia in eis major est pronitas ad